

KIRJALLISUUSESITTELYJÄ JA ARVIOITA

Paavo Okko,

Tutkimus ohjailevan aluepolitiikan teoriasta ja Suomen aluepolitiikasta. Turun kaupakorkeakoulun julkaisuja A-6:1978, 235 s. ja liitteet.

Paavo Okon tutkimus käsittelee erästä yhteiskuntapolitiikkamme keskeistä ongelmaa. Aluepolitiikka perustuu aina niihin arvoihin, joiden mukaan koko yhteiskuntaa halutaan kehittää. Okko keskittyy "ohjailevan aluepolitiikkaan", jota tarvitaan koska alueittain erilaistuvan yritystoiminnan itseohjautuvuus ei ole riittävää myönteisen kehityksen ylläpitämiseksi. Ilman ohjausta kehitys on joko taantuvaa tai johtaa sellaiseen yritysrakenteeseen, jolla ei ole laajenemisen mahdollisuuksia. Ohjauksella pyritään transformaatioon, muutokseen, jonka seurauksena toimialojen horisontaaliset ja vertikaaliset - niin eteenpäin kuin taaksepäinkin suuntautuvat - yhteydet voimistuisivat. Käytännössähän tämä merkitsisi, että alueen yritykset voivat käyttää toistensa tuotteita panoksina omissa tuotannoissaan. Toinen asia on, että heikosti kehittyneiden alueiden tarpeet ovat niin totaalisia, että toimialarakenteen muutos ei riitä vaan tarvittaisiin laajempaa sosiaalisen rakenteen - väestörakenteen, sosiaalisen vuorovaikutuksen, asenteiden jne. - muutosta. Nämä ongelmat jäävät kuitenkin Okon tutkimuksen ulkopuolelle.

Okon tutkimus käsittelee sekä mikro-että makrotason ongelmia, ts. yritysten toimintaa ja koko tuotantorakenteen kehittämistavoitteita. Tekijä keskittyy yritysten investointipäätöksiin lähinnä siltä kannalta, miten "yritysten investointipäätöksissä yleensä voidaan aluepolitiikan edut punnita, miten voimakas on Suomen aluepolitiikan investointiparametrien investointien kannattavuus-edellytyksiä muuttava vaikutus potentiaalisesti ollut eri aikoina, miten subventoinnin voimakkuus on vaihdellut toimialoittain investoinnin luonteen muuttuessa mm. pääomaintensiivisyyden suhteen,

millaisia muutoksia ohjauksen luonteessa on ollut havaittavissa ja millaisia talousrakenteen muutoksia ohjauksella on aikaansaatu". Ohjailevaa aluepolitiikkaa on Suomessa harjoitettu vuosina 1966-1979, mikä voidaan jakaa voimassa olleiden lakien mukaan kolmeen vaiheeseen. Aluepolitiikan toimenpiteiden subventiovaikutuksia tarkastellaan mm. rahoitus- ja verotusparametrien sekä juoksevien menojen subventoinnin avulla. Ensiksi mainittuihin kuuluvat investointi- ja kehitysluotot (1970-1975), työvoimapolitiittinen rahoitus KERA OY:n luotonanto (vuodesta 1971) sekä investointiavustus (1975-79). Veroparametrejä ovat puolestaan mm. harkintaverotuskielto ja omaisuusverovapaus. Juoksevia menoja subventoidaan kuljetustuella sekä koulutus- ja käynnistysavustuksilla.

Tutkimustuloksista mainittakoon, että aluepoliittinen tuki on kohdistunut valtaosaltaan uuteen pääomakantaan, tuki on monipuolistunut ja kohdistunut entistä enemmän alkavaan yritystoimintaan. Tekijä toteaa myös, että työvoiman käyttöä edistävät välineet saatiin käyttöön vasta silloin kun työttömyys oli pienimmillään sekä kehitysalueilla että muualla maassa. Tällä hetkellä nämä välineet ovat erittäin tarpeellisia.

Tutkimuksen painupiste on huomattavalta osalta ohjailevan aluepolitiikan teoriassa ja tarkastelumahdollisuuksien analysoinnissa. Niinpä empiiriset tulokset jäävät latteammiksi kuin lukija toivoisi. Toisaalta tutkimuksen anti onkin osaltaan tuotannon tekijöiden ja alueellisten tuotantorakenteiden erittelyssä aluepolitiikan näkökulmasta. Tosi-asiahan on, että väärin suunnattu tuki vinouttaa entisestäänkin tuotantorakennetta ja aikaansaa haitallisia seurausilmiöitä. Tekijä toteaa, että "näihin saakka varsinaisen 'ratkaisun' ongelmaan (rakenteelliseen työttömyys- ja tuontiylijäämäongelmaan) on tarjonnut työvoiman muuttoliike". Vaikka muuttoliike toimiikin tasapainoittavana mekanismina koko kansantalouden työllisyysongelmassa, sen aluepoliittiset haitat voivat olla hyvinkin suuret - kuten kaikki hyvin tiedämme. Tästä syystä on aluepoliittisen tuen vaikutuskanavien analysoimispyrkimyksiä pidettävä erittäin tarpeellisina.

Olli Kuitalahti

MUUTOT JA MUUTTAJAT

Pekka Myrskylä:

Maassamuutto sekä Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike 1950-1975, Tilastokeskus, Tutkimuksia n:o 48, Helsinki 1978, x 161 s. Ruotsin ja englanninkieliset tiivistelmät.

Tilastokeskus suoritti takavuosina työvoimaministeriön ja opetusministeriön rahoittamana yksityiskohtaisia tilastaselvityksiä vuonna 1971 maassa- ja maastamuuttajien rakenteesta käyttämällä hyväksi vuoden 1970 väestönlaskennan yksilötietoja. Tämän mittavan selvittelytyön tuloksia on näihin saakka ollut käytettävänä vain suppeiden, erillisten monisteiden muodossa. Selvittelytyöstä päävastuussa ollut tutkija Pekka Myrskylä on koonnut päätulokset yllämainittuun julkaisuun, jossa lisäksi esitetään keskeisiä tilastotietoja maassamuuton ja siirtolaisuuden kehityksestä vuosina 1950-1975. Tilastoliitteet käsittävät noin kolmanneksen koko julkaisusta, jonka tekstiosasakin taulukoiden ja kuvioiden osuus on suunnilleen puolet.

Raportin johdannossa tarkastellaan aluksi, mihin muuttoliiketietoja tarvitaan ja miten niitä käytetään, sekä selostetaan käytettyjä käsitteitä ja tunnuslukuja. Johdannossa todetaan, että selvitys on luonteeltaan kuvaileva. Esitetyt tiedot on kerätty olemassa olevista tilastoista ja niiden avulla pyritään selvittämään muuttaneiden määrän kehittymistä, muuttovirtojen suuntia, ikäryhmittäisiä muuttoalttiuksia ja muuttaneiden rakennetta.

Muuttoliiketilastoja esittelevässä luvussa kerrataan tutunomaisia tietoja. Maassamuuttaneiden määrä kasvoi tasaisesti 1950-luvulla, 1960-luvulla se pysyi lähes ennallaan ja 1970-luvulla se kasvoi vuoteen 1974 asti, jolloin muuttaneiden määrä alkoi yllättäen vähetä. Vuosina 1950-1975 kuntien lukumäärä väheni 70:llä, mikä seikka on alentanut maassamuuton tilastolukuja. Lisäksi muuttaneiden määrää on vähentänyt ns. pendeliväestön nopea kasvu. Vuonna 1960 oli asuinkuntansa ulkopuolella työssä käyviä 209 000 ja 1970 jo 379 000. Maassamuutolla on ollut merkittävä vaikutus väestön alueelliseen jakautumiseen, sillä tarkastelukautena muuttotappiokunnat ovat menettäneet yhteensä 850 000 henkeä. Viime vuosina tappiot ovat kuitenkin tuntuvasti supistuneet. Samalla kaupunkien muuttovoitot, jotka suurimfiltaan olivat 20 - 30 000 henkeä vuodessa, ovat pudonneet lähes noltaan. Helsingin ohella eräät muutkin suurehkot kaupungit ovat muodostuneet nyttemmin muuttotappiokunniksi.

Vielä 1950-luvulla voimakkaain muuttovirta kulki maalaiskuntien välillä, kun taas nykyisin valtavirta käy kaupunkien välillä, käsittäen lähes 40% kaikista muutoista. Muuttoliikkeen päävirta on kulkenut koko ajan pohjoisesta ja idästä etelään. Vain Uudenmaan ja Hämeen läänit ovat saaneet keskeytyksettä muuttovoittoa, tappioiden ollessa suurimpia Itä-Suomen lääneissä. Myös läänitasolla muuttovirrat ovat selvästi tasapainottuneet viime vuosina. Jokaisessa läänissä on ollut sekä muuttovoittoa että muuttotappioita saaneita kuntia. Suurimpia muuttotappioita kärsineet kunnat ovat lähes poikkeuksetta sijainneet läänien rajoilla, etäällä keskuksista. Pahimmissakin tappiokunnissa väestönkato on selvästi pienentynyt 1970-luvulla.

Pohjoismaisen muuttoliikkeen kehitystä käsittelevässä luvussa on jouduttu turvautumaan Ruotsin tilastoihin, koska kotimaisia tilastotietoja ei ole käytettävissä ennen vuotta 1970. Ruotsiin muutto vaihteli verraten vähän 1960-luvun alkupuolelle saakka, mistä lähtien vaihtelut ovat olleet voimakkaita. Suurimmillaan, vuosina 1969-70, Ruotsiin muuttaneita oli yli 40 000 henkeä vuodessa. Tätä seurannut paluuaalto tuotti Suomelle muuttovoittoa vuosina 1971-74. Viime vuosina nettosiirtolaisuus on kuitenkin noussut lähes 10 000 henkeen vuodessa. Viime vuosikymmenen vaihteessa maastamuutto oli voimakasta Pohjois-Suomessa, mutta sen painopiste on sittemmin siirtynyt etelään. Muuttoalttius on siten selvästi alentunut Pohjois-Suomessa, mutta se näyttää vaihdelleen vähemmän Etelä-Suomessa.

Muuttaneiden rakennetta koskeva ansiokas selvitys kärsii eräistä tutkijasta riippumattomista seikoista. Niinpä maassamuuttaneiden tilastoitu määrä v. 1971 (171 434) ei ole vertailukelpoinen muihin vuosiin nähden, koska siinä ei ole mukana myöhästyneitä muuttoilmoituksia, jotka olivat "normaaleja" aikaisemmin. Tarkasteltu muuttajajoukko oli siten noin 50 000 henkeä "liian" pieni. Tämä seikka on luonnollisesti saattanut jossain määrin vaikuttaa tuloksiin. Lisäksi tietoja ei ole tulostettu äidinkielen mukaan. Tutkijan tilille lienee kuitenkin luettavissa se heikkous, että tuloksia ei ole johdonmukaisesti eritelty sukupuolen mukaan. Tämä on valitettavaa, koska miesten ja naisten muuttoalttiudet näyttävät eroavan toisistaan merkittävästikin esim. eri ammanteissa ja elinkeinoissa.

Muuttajat valikoituvat suuressa määrin iän perusteella, niin että lähes kaksi kolmannesta kuuluu 15-34 -vuotiaitten ikäryhmään. Mutta miesten ja naisten ikärakenteet poikkeavat toisistaan hieman, koska miehet yleensä muuttavat vasta

asevelvollisuutensa jälkeen. Lisäksi naisten muuttoliike vaimenee iän karttuessa nopeammin kuin miesten. Ikäryhmittäisiä muuttoalttiuksia kuvaavan käyrän muoto on varsin vakaa, vaikka käyrän "taso" vaihtelee yleisen muuttovilkkauden mukaan.

Muuttajien elinkeino- ja ammattirakennetta koskevissa laskelmissa on heikkoutena, ettei väestönlaskennasta saatu näitä tietoja 14 000 maassamuuttajalle eikä 5 000 siirtolaiselle. Elinkeinoiltaan tuntemattomia oli 9% maassamuuttajista ja 31% muihin Pohjoismaihin muuttaneista. Maassamuuttoalttius on suurinta palveluelinkeinoissa ja pienintä maataloudessa. Sitävastoin muihin Pohjoismaihin muuttaminen on vilkkaampaa teollisuudesta kuin palveluelinkeinoista. Varsinaisessa maataloudessa toimivien liikkuvuus on vähäistä, mutta metsätaloudessa toimivat muuttavat usein ja erityisesti Ruotsiin. Teollisuustyötä tekevien maassamuuttoalttius on keskimääräistä tasoa, mutta maastamuuttoalttius hieman keskimääräistä suurempaa. Erityisen alttiita Ruotsiin muuttoon ovat teollisuuden aputyötä tekevät henkilöt. Lääneittäisestä tarkastelusta ilmenee, että muuttajat yleensä hankkivat jo kotiseudullaan niiden ammattien työkokemusta, joihin he sijoittuvat muuton jälkeen.

Maassamuuttajien koulutustaso on yleensä keskimääräistä selvästi korkeampi, mutta muihin Pohjoismaihin muuttavien koulutustaso on huomattavasti heikempi kuin maahan jäävällä väestöllä. Viime vuosina Ruotsiin muuttavien koulutustaso on kuitenkin kohonnut nopeimmin, ollen saavuttamassa maan keskimääräisen koulutustason. Arveluni mukaan tämä koulutustason nousu saattaa kuitenkin johtua siitä, että Ruotsin työllisyystilanteen vaikeuduttua ammattitaidottomien työnsaantimahdollisuudet ovat heikentyneet eniten. Muihin Pohjoismaihin muuttaneista vain runsas viidennes on saanut ammatillista koulutusta, maassamuuttaneista lähes puolet ja Pohjoismaiden ulkopuolelle muuttaneista kolmannes. Maassamuuttoalttius kohoa koulutusasteen mukaan alemmalle kandidaattitasolle asti, mutta liikkuvuus vähenee hieman pitemmälle koulutettujen keskuudessa. Aineistosta on havaittavissa, että Uudenmaan lääni vie sitä suuremman osan muuttajien nettovirrasta, mitä korkeammin koulutetuista on kyse. Sitävastoin koulutustason kohominen ei lisää muuttamista muihin Pohjoismaihin. Kaukosiirtolaisiksi lähtevät kuitenkin hieman useammin korkeampaa koulutusta saaneet kuin perus- tai keskiasteen koulutusta saaneet.

Muuttajat ovat kokeneet työttömyyttä selvästi enemmän kuin muu väestö. Ammatissa toimivas-

ta väestöstä oli joulukuussa 1970 keskimäärin 2.5% työttömänä, mutta maassamuuttaneista oli tuolloin ollut työttöminä 3.9% ja muihin Pohjoismaihin muuttaneista peräti 9.5%.

Muuttajien ansiotasoa pyrittiin selvittämään vuoden 1971 verotusrekisteristä saatujen tulotietojen avulla. Tulosten käyttöarvoa heikentää kuitenkin se, että osa muuttajista siirtyi vasta tuolloin työelämään, joten heillä oli tuloja vain osan vuotta. Tästä aiheutuvaa harhaa on siirtolaisten osalta pyritty korjaamaan, mutta tässä ei mielestäni ole onnistuttu tyydyttävästi.

Selvityksen loppupuolella on arvioitu muuttoliikkeen vaikutusta väestön lääneittäiseen jakautumaan. Uudenmaan läänin väkiluvusta vuoden 1976 lopussa oli yli 300 000 henkeä eli lähes kolmannes muilta lääneiltä vuoden 1950 jälkeen saatu muuttovoitto. Vähiten muuttoliikkeellä on ollut merkitystä Kymen sekä Turun ja Porin läänien väkiluvuissa. Enemmän kuin väkilukuihin muuttoliike näyttää vaikuttaneen läänien väestörakenteeseen. Tappioalueilla sekä maassamuutto että siirtolaisuus ovat pienentäneet pääasiassa työ- ja hedelmällisyysikäistä väestöosaa, joka taas muuttovoittoalueilla on vahvistunut. Lisäksi muuttoliike on heikentänyt niin tappioalueilla kuin muuttovoittoalueillakin asuvien avioitumismahdollisuuksia, koska edellisille on muodostunut miesenemmistö ja jälkimmäisille naisenemmistö.

Aivan lopuksi raportissa arvioidaan muuttoliikkeen tulevaisuuden näkymiä. Ensi vuosikymmenellä tulee työkään pienehköjä ikäluokkia, jotka "mahtuvat" yhä paremmin kotimaan työmarkkinoille. Niinpä vuonna 1947 syntyneiden ikäluokasta oli 23 vuoden iässä kotimaassa 84%, mutta vuonna 1951 syntyneiden ikäluokasta oli vastaavassa iässä jäljellä 91%. Tästä ei tietenkään vielä ole pääteltävissä, että maastamuutto olisi vähenemässä, mitä olettamusta ei selvityksessä toki ole tehtykään.

Tutkija Pekka Myrskylän laatima selvitys on rajoituksistaan huolimatta arvokas perusselvitys, mutta joka toivottavasti pian saa jatkoa vuoden 1975 asunto- ja elinkeinotutkimusten tulosten tullessa käytettäviksi.

Altti Majava